

Geliş Tarihi: 16.11.2017
Kabul Tarihi: 14.12.2017
DOI : 10.21180/kuiibf.2017434558

AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARIYLA PARLAMENTER HÜKÜMET SİSTEMİ

Nazmiye ÇAĞLAR*

Öz: Demokratik hükümet sistemlerinden biri olan parlamenter sistem, yürütmenin yasama organından çıktığı ve yasama organının desteğiyle görevini sürdürdüğü bir yönetim sistemidir. Tarihî gelişmelerin sonucu olarak İngiltere’de ortaya çıkan ve günümüzde pek çok ülke tarafından benimsenen bu sistem, diğer hükümet sistemlerinde olduğu gibi, bünyesinde birtakım avantajları ve dezavantajları barındırmaktadır.

Bu çalışmada amaçlanan, parlamenter hükümet sistemini tanımlamak, sisteme ilişkin temel unsurları incelemek ve parlamenter sisteme atfedilen avantaj ve dezavantajları değerlendirmektir. Bu hususlarla ilgili gerekli açıklamalar ve gerekli değerlendirmeler yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hükümet Sistemleri, Kuvvetler Ayrılığı, Parlamenter Sistem

JEL Kodu: Z00

PARLIAMENTARY GOVERNMENT SYSTEM WITH ITS ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Abstract: The parliamentary system, one of the democratic government systems, is a government system, in which the executive branch emerges from the legislative branch and continues its mission with support of the legislature branch. Having emerged in England as a consequence of historical developments and having been adopted by many countries until today, this system has inherent advantages and disadvantages similar to the other government systems.

The aim of the present study is to define the parliamentary government system, examine its fundamental elements and to evaluate the advantages and disadvantages as attributed to the parliamentary system and provide necessary explanations and necessary assessments as regards these issues.

Keywords: Government Systems, Separation of Powers, Parliamentary System

JEL Code: Z00

* Yüksek Lisans Öğrencisi, *Sakarya Üniversitesi, SBE*, nazmiyecaglar@hotmail.com

1. GİRİŞ

Toplumlarda temel üç siyasal işlev ve bu işlevleri yerine getiren üç siyasal kurum bulunmaktadır. Bunlar; yasama görevlerini yürüten ve parlamento örneğinde örgütlenmiş yasama kurumları, yasama kurumunun ürettiği kuralları uygulama işlevi ile görevlendirilmiş yürütme organları, bürokrasi, yürütme organları ve yasama kurumunu denetleyen yargı kurumudur (Tosun, 1999: 55). Günümüzde pek çok ülke tarafından uygulanan demokratik hükümet sistemleri yasama, yürütme ve yargı olarak bilinen bu üç temel devlet erkinin anayasal olarak dizaynı üzerinden tanımlanır. Bu husus genellikle kuvvetler birliği ve kuvvetler ayrılığı şeklindeki iki temel sınıflandırmaya tabidir.

Kuvvetler birliği ilkesi, yasama ya da yürütme organlarından birisinin devletin hukukî işlevlerinin tümünü kullanması yetkisine sahip olmasıdır. Devletin hukukî işlevleri yürütme organında birleşirse ‘diktatörlük’, yasama organında birleşirse ‘meclis hükümeti (konvansiyonel) rejimi’ ortaya çıkmaktadır (Akgül, 2015: 33). Diktatörlük, yasama ve yürütme yetkilerinin seçilmiş olmayan bir kişinin veya grubun elinde toplanmasıdır. Kuvvetlerin, halk tarafından, demokratik usullerle seçilmiş bir parlamentoda birleşmesi ise meclis hükümeti sisteminin esasını oluşturur.

Kuvvetler ayrılığı ilkesi ise yasama ve yürütme fonksiyonlarından her birinin, birer temel yetki olarak devletin farklı bir kurumuna emanet edilmesidir. Daha açık bir ifadeyle belirtmek gerekirse, yasama ve yürütme yetkilerinin aynı elde toplandığı durumlarda kuvvetler birliğinden söz edilirken; bu yetkilerin denge ve denetimi sağlayacak bir şekilde farklı organlar arasında paylaştırıldığı durumlarda kuvvetler ayrılığı söz konusu olmaktadır.[†] Kuvvetler ayrılığına dayanan yönetim sistemleri, yasama ve yürütme erkleri arasındaki ayrılığın niteliğine göre üç hükümet sistemine ayrılmaktadır. Bunlar; yasama ve yürütme kuvvetleri arasında sert bir ayrılığın bulunduğu başkanlık sistemi, kuvvetler arasındaki dengenin daha yumuşak olarak düzenlendiği parlamenter sistem ve başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin birtakım özelliklerini taşıyan ve bu sistemlerin bir karışımı olan yarı başkanlık sistemidir.

Bu çalışmanın amacı, hükümet sistemlerinden biri olan parlamenter sistemi tanımlamak ve sistemin temel unsurlarını ortaya koymaktır. Kaynak taraması yönteminin kullanıldığı çalışmada, parlamenter sistemin olumlu ve olumsuz yanları genel hatlarıyla incelenecektir. Herhangi bir hükümet sisteminin sahip olduğu avantajların, bu sistemi doğrudan en ideal bir seçenek hâline getiremeyeceği gibi yaşanan istikrarsızlıklardan yalnızca hükümet sistemini sorumlu tutmak da doğru olmayacaktır. Dolayısıyla hükümet sistemlerinden biri olarak parlamenter sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesi sistemi benimseyen ülkenin tarihî ve siyasî geçmişi, demokrasi kültürü gibi unsurlarla ilişkilidir.

2. PARLAMENTER HÜKÜMET SİSTEMİ

Bu sistem, yasama ve yürütme organları arasındaki kuvvetler ayrılığının yumuşak, dengeli ve işbirliğine dayanan temsilî idare şekli olarak tarif edilebilir. Sistemin esası, mutlak monarşiye ve değişmez hükümdarlara karşı çıkmak, halkı temsil etmek ve yasama gücünü kuşanarak iktidarı denetleme imkânına sahip olmaktır (Turgut, 1998: 33). Uzun bir tarihsel geçmişin ardından 18. yüzyılın ortalarında İngiltere’de ortaya çıkan bu sistem, 19. yüzyılda başkaca Kıta Avrupası ülkelerinde uygulama alanı bulmuş ve devam eden süreçte pek çok ülkenin benimsediği bir yönetim sistemi hâline gelmiştir.

[†] Hukuk devleti özelliğinin bir gereği olarak ‘yargı’ bu denkleme yer almaz. Zira demokratik ülkelerde yargının bağımsızlığı temel ilkedir.

Belirtmek gerekir ki demokratik parlamenter sistemin İngiltere'deki uygulamasıyla sistemi benimseyen diğer ülkelerde karşılaşmak mümkün olmadığı gibi her bir ülkenin uygulamaları arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum sistemin tanımı ve ayırt edici unsurları ile ilgili görüş birliğine varılmasını engellemektedir. Bununla birlikte parlamenter sisteme ilişkin olarak Leon D. Epstein tarafından yapılan “yürütme iktidarının yasama iktidarından kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu anayasal demokrasi tipi” (1968: 419) tanımlamasının genel kabul gördüğünü söylemek mümkündür. Dolayısıyla bir hükümet sisteminin parlamenter olarak adlandırılabilmesi için iki temel özellik bulunmaktadır ki bunlar hükümetin parlamentodan çıkması ve hükümetin parlamentoya hesap vermesidir.

Bu sistemde devlet organları arasında ‘organik’ ve ‘işlevsel’ olmak üzere iki türlü işbirliği bulunur. Yürütme organı tarafından hazırlanarak önerilen yasalar, yasama organında görüşülerek kabul edildiğinden, yasa yapımı sürecinde fonksiyonel işbirliği görülür. Aynı şekilde, yasaların uygulanabilmesi için de yürütme organına ihtiyaç duyulur. Organik işbirliği ise, yürütme organının yasama organından çıkması nedeniyledir. Bu işbirliğinin bir sonucu olarak, devlet başkanı parlamento tarafından seçilir; aynı şekilde başbakan ve bakanlar da parlamento içindeki çoğunluktan çıkarlar (Kahraman, 2012: 22).

Parlamenter sistemde yasama görevi halkın temsilcilerinden oluşan meclisin münhasır yetkisindedir (Efe vd., 2015: 152). Tek ya da iki meclisli olabilen bu sistemde, yürütme yetkisi ise sembolik konumdaki devlet başkanı ile başbakan ve bakanlardan oluşan kabine arasında paylaştırılmıştır. Dolayısıyla parlamenter sistemde yürütme organı düalist bir yapıya sahiptir. Devlet başkanı partiler üstü ve sorumsuz iken; yürütme yetkisinin asıl sahibi olan bakanlar kurulu, yasama organına karşı sorumludur. Başbakan tarafından temel ilkeleri belirlenen hükümet programı ve politikaları, bakanlar kurulu tarafından yürütülmektedir.

Parlamenter rejimlerde bakanlar kurulu üyeleri başbakan tarafından seçilir ve devlet başkanınca atanır. Başbakan, meclisin güvenini kazanacak bir bakanlar kurulu oluşturmak zorundadır. Siyasî anlamda parlamentonun güvenini yitiren bakanlar kurulu görevinden çekilmek zorundadır (Demir, 1998: 20).

Bu sistemde devlet başkanları parlamento tarafından belirli bir süre seçilebileceği gibi (cumhuriyet), ömür boyu görev yapan ve soydan gelen bir kral da olabilir (monarşi). Siyasal bakımdan sorumsuz olan devlet başkanı, yürütme organının sürekliliğini ve istikrarını sağlar. Ancak yetkilerini tek başına değil, siyasî bakımdan sorumlu olan başbakan ve ilgili bakanlar (veya bakanlarla) birlikte kullanır. Bununla birlikte, devlet başkanının (özellikle cumhuriyetlerde) göreviyle ilgili olmayan konularda hukukî ve cezaî sorumluluğu olabileceği gibi; göreviyle ilgili konularda yalnız ‘vatan hainliği’ nedeniyle sorumluluğu vardır (Demir, 1998: 20).

Parlamenter sistem konusundaki Türkçe literatürde rejimin dört özelliği bulunduğu dair genel bir kanı bulunmaktadır. Bunlar; yürütmenin çift başlı olması, devlet başkanının siyasal açıdan sorumsuz olması, bakanlar kurulunun yasama organı karşısında siyasî sorumluluk taşıması ve yürütmenin yasamayı feshetme yetkisine sahip olması şeklinde sıralanmaktadır.

Çift Başlı Yürütme:[‡] Parlamenter hükümet sistemlerinde yürütme organı iki başlıdır. Bir yanda ‘devlet başkanı’, diğer yanda ise ‘bakanlar kurulu’ vardır (Gözler, 2001: 11). Devlet başkanı, devletin sürekliliğini somutlaştırır; iktidarın kullanılmasına katılmaz. Siyasal

[‡] Çift başlı yürütme parlamenter sistemlerin mutlak bir özelliği değildir. Çünkü bunun istisnaları mevcuttur. Arend Lijphart’ın da belirttiği gibi (2014: 154), Botswana ile Güney Afrika Cumhuriyeti’nde yasama organı tarafından seçilen ve yasama organının güvenine dayanan kişiler hem devletin hem de hükümetin başı olarak görev yapmaktadırlar. Dolayısıyla bu iki ülke tek başlı yürütmeye sahip parlamenter sistemlerin örneğidir.

otoritenin kullanımı, başbakan ve bakanlarına aittir (Kaboğlu, 2009: 131).

Klasik parlamenter sistemde devlet başkanının durumu, devletin birliğini, millet ve memleketin bütünlüğünü temsil etmek üzere, daha çok semboliktir. Bununla birlikte devlet başkanının, yasama ve yürütme arasında anlaşmazlık çıktığı zaman arabuluculuk veya hakemlik vazifesi de vardır (Turgut, 1998: 35). Yürütmenin aktif kanadını başbakan ve bakanlardan oluşan bakanlar kurulu temsil etmektedir. Bakanlar kurulu kolektif bir organ olup, dar anlamda hükümet ya da kabine olarak da adlandırılır. Hükümetin başında hükümet ve idare sorumluluğunu taşıyan başbakan vardır (Teziç, 1998: 400). Başbakanın pozisyonu farklı ülkelerde bir üstünlük pozisyonundan tutun da diğer hükümet üyeleriyle eşit bir statüye kadar farklı biçimler alabilir (Lijphart, 2014: 145). Ancak pozisyonu ne kadar üstün olursa olsun başbakan, bir devlet başkanının sahip olduğu prestijden yoksundur.

Devlet Başkanının Siyasî Sorumsuzluğu: Parlamenter sistemlerde devlet başkanının siyasî sorumluluğu bulunmamaktadır. Dolayısıyla devlet başkanı halk, parlamento veya herhangi bir anayasal organ tarafından görevinden alınamaz ve istifaya zorlanamaz. Devlet başkanının siyaseten sorumsuz olmasının temelinde sembolik bir konuma ve yetkilere sahip olması yatmaktadır. Nitekim kamu hukukundaki yetki ve sorumluluğun paralelliği ilkesi gereğince, sembolik bir konumda bulunan devlet başkanının sorumlu tutulması beklenemez. Ayrıca devlet başkanına tanınmış bulunan bu siyasî sorumsuzluğun, onu siyasî tartışmaların dışında, siyasî partilere eşit mesafede, tarafsız ve uzlaştırıcı bir hakem konumuna taşıyacağı da kabul edilmektedir (Asilbay, 2013: 254).

Devlet başkanının sorumsuzluğu parlamenter monarşilerde mutlak iken, parlamenter cumhuriyetlerde vatana ihanet veya anayasayı ihlâl gibi durumlarda istisnaları vardır, ancak böyle bir durum da nadiren gerçekleşebilir.

Öte yandan devlet başkanı, ister cumhurbaşkanı ister kral olsun, daha çok sembolik yetkilere sahip olduğu ve sorumsuz olduğu için işlemleri (tek başına yapması öngörülenler dışında) sorumlu organ olan hükümet tarafından imzalanır (Kaboğlu, 2009: 131). Parlamenter sistemlerde karşı-imza kuralı olarak bilinen bu uygulama gereğince, cumhurbaşkanının bu işlemlerinden doğacak sorumluluk da yürütmenin sorumlu kanadı olarak bakanlar kuruluna yüklenmektedir.

Bakanlar Kurulunun Sorumluluğu: Parlamenter sistemde yürütme organının birinci kanadını oluşturan devlet başkanı sorumsuz olduğu hâlde; ikinci kanadın, yani bakanlar kurulunun yasama organına karşı kolektif, ayrıca bakanların da bireysel sorumluluğu vardır. Bu siyasal sorumluluğun bir sonucu olarak yasama organı soru, genel görüşme, meclis araştırması, gensoru gibi çeşitli denetim araçlarıyla hükümeti denetleyebilir ve güvenini kaybettiğinde düşürebilir (Onar, 2005: 74-75). Bakanlar kurulunun yasama organı karşısındaki sorumluluğunun parlamenter sistemlerin aslî özelliği olarak genel kabul gördüğünü söylemek mümkündür.

Yürütmenin Yasamayı Feshi: Yürütme organının yasama organına karşı sorumlu olması ve bu sorumluluğun bir gereği olarak, yasama organı tarafından denetlenebilmesi ve düşürülebilmesine karşın; yürütme organı da yasama organını fesih yetkisine sahip kılınmıştır (Kahraman, 2012: 22). Parlamenter sistemlerin çoğunda bulunan bu mekanizma, önemli denge unsurlarından biri olarak görülmektedir.

Sorumluluk ve fesih, parlamenter rejimde yürütme ve yasama organlarının karşılıklı baskı araçlarıdır. Bu da onları işbirliğine götürür (Kaboğlu, 2009: 134).

2.1. Parlamenter Hükümet Sisteminin Avantaj ve Dezavantajları

İngiltere'nin tarihsel tecrübelerinin ürünü olan parlamenter sistemin, demokrasi ve

istikrar açısından, birtakım avantajları ve dezavantajları bünyesinde barındırdığı kabul edilir. Birbirinin tersi hükümet sistemleri olarak görüldükleri için parlamenter sistemin güçlü yanları, başkanlık sisteminin zayıf yanlarını oluştururken; zayıf yanları ise başkanlık sisteminin güçlü özellikleri olarak değerlendirilmektedir.

2.1.1. Parlamenter Sistemin Avantajları

Parlamenter sistemin temel avantajı olarak, genellikle, rejimde kilitlenmeyi engelleyecek mekanizmaların varlığı gösterilir. Nitekim yasama ve yürütme organları arasında yumuşak bir ayrılığın ve işbirliğinin söz konusu olduğu parlamenter sistemlerde, bu iki erk arasında bir kriz çıkması genel olarak düşük bir ihtimaldir. Sistem herhangi bir kriz dönemine girse bile ‘güvensizlik oyu’ ve ‘fesih’ gibi çözüm yolları mevcuttur. Bunalımla karşılaşılan durumlarda yasama ve yürütme feda edilerek demokratik sistem kurtarılır ve rejim işlemeye devam eder (Efe vd., 2015: 156). Bu nedenle, parlamenter hükümet sistemlerinde rejimin kilitlenmesi, tıkanması ihtimali daha düşüktür (Gözler, 2010: 612).

Güvensizlik oyu ve fesih araçlarıyla, tıkanıkların çözülebildiği parlamenter sistem bu özelliğinden dolayı esnek ve çözüm üretilebilir bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Nitekim parlamenter sistemlerde dinamik bir süreç söz konusudur. Seçimlerin yenilenmesi konusunda esneklik sağlayan bu sistemde, başkanlık sisteminin aksine, halkın desteğini ve işlevini kaybetmiş hükümetler sistem krizine dönüşmeden değiştirilebilir.

Öte yandan parlamenter sistem, uzlaşmacı ve paylaşımcı bir yapıya sahiptir. Kazananın her şeyi kazandığı, kaybedenin her şeyi kaybettiği başkanlık sisteminin aksine parlamenter yönetimde hükümetin her şeyi kazandığı söylenemez. Zira görevde kalması yasama organının güvenine bağlıdır. Ayrıca, parlamenter rejimler, özellikle koalisyon hükümetleri aracılığıyla birçok siyasal partiye hükümet olma olanağını sunmaktadır (Kalaycıoğlu, 2005: 24). Hükümetin düşürülebilme olasılığı, iktidarı küçük partilerin de talep ve çıkarlarını dikkate almaya zorlar (Tunçkaşık, 2015: 15). İktidarda olamayanlar ise muhalefet partilerini oluşturarak parlamento üyesi olabilirler. Kanunların yapılmasına ve hükümetin denetlenmesine katılarak böylelikle sistemden dışlanmamış olurlar.

Son olarak parlamenter sistemde, devlet başkanının uzlaştırıcı bir etkisi vardır. Tarafsız ve partiler üstü kimliğiyle devlet başkanı kriz ortamında manevî ağırlık sağlar ve arabulucu rolünü üstlenerek çatışan taraflar üzerinde yatıştırıcı bir etki gösterir.

2.1.2. Parlamenter Sistemin Dezavantajları

Parlamenter sistemlere yöneltilen eleştirilerin başında ‘yürütmenin istikrarsızlığı’ sorunu gelmektedir. Parlamenter sistemlerde hükümet yasama organının güvenine dayanır; dolayısıyla yasama organı tarafından her zaman görevden alınabilir. Bu da potansiyel bir hükümet istikrarsızlığına sebep olmaktadır. Zira bu sistemde yürütmenin istikrarını garanti eden bir mekanizma bulunmamaktadır.

Özellikle parlamentoda herhangi bir partinin tek başına çoğunluğu sağlayamadığı ve koalisyon hükümetlerinin kurulduğu dönemlerde hükümetler risk altındadır. Gerçekten de, pek çok koalisyon hükümeti deneyimi yaşamış Türkiye’nin siyasî tarihi dikkate alındığında, hükümet istikrarsızlıklarının sık sık yaşandığı açıkça görülmektedir. Türkiye’de sadece 1961-1981 yılları arasında 21 hükümet kurulmuştur. Parlamenter rejimin benimsendiği bir başka devlet olan İtalya’da da 1948-1992 yılları arasında toplam 50 hükümet kurulmuştur (Yüksel, 2013: 44). Aynı şekilde sistemin başarılı bir şekilde uygulandığı diğer ülkelerde de durum aynıdır. Belçika, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, Norveç, İsveç gibi parlamenter rejimlerdeki ortalama hükümet ömrü 22 aydır (Gözler, 2010: 614).

Öte yandan bir ülkedeki hükümet istikrarsızlıklarının o ülkenin, pek çok alanda olduğu

gibi demokrasi doğrultusundaki gelişimini de olumsuz yönde etkileyebileceğine ve sonuç itibarıyla daha büyük sıkıntılara yol açabileceğine dikkat çekmek gerekir. Örneğin, Türkiye’de 1971-1980 arasındaki hükümet istikrarsızlıklarının rejim istikrarsızlığına ve rejim istikrarsızlığının da zamanla askerî darbelere sebep olduğu görülmüştür (Yüksel, 2013: 44).

Parlamente sistemine yöneltilen ikinci eleştiri, zayıf, etkinliği düşük hükümetlere yol açmasıdır (Gözler, 2010: 617). Parlamente sistemde hükümetin zayıf kalmasının nedenleri, hükümetin her zaman parlamento çoğunluğunun desteğine muhtaç olması, devlet başkanının hükümetle siyasî rekabete girişme ihtimali, hükümet kararlarının kolektif nitelik taşıması ve koalisyon hükümetlerinin kurulmasıdır (Tunçşak, 2015: 16).

Koalisyon hükümetlerin kurulması ise parlamente sistemlerin en zayıf noktası olarak değerlendirilmektedir. Nitekim parlamentoda herhangi bir partinin tek başına hükümeti kurulabilecek çoğunluğa ulaşamadığı durumlarda koalisyon hükümetine başvuru kendiliğinden oluşacaktır. Ancak bu koalisyon hükümetlerinin doğasında uzlaşmazlık hâli vardır; çünkü koalisyon hükümeti farklı partilerden oluşur ve bu partiler iktidar mücadelesi boyunca rekabet içerisindedir. Koalisyonlarda bir icraat bütünlüğü, bir kabine tecanüsü ve tesanütü görülememektedir (Kuzu, 2011: 9). Koalisyon ortaklarının kendi aralarında anlaşma zarureti, koalisyon hükümetinin ivedilikle karar alamamasını da beraberinde getirmektedir. Bu durum da koalisyon hükümetlerinin ekseriyetle hiçbir şey yapamayarak miadlarını doldurmasıyla sonuçlanır. Böylelikle koalisyon hükümetleri yönetme yeteneğinden mahrum kalmış olurlar. Yönetim eksikliği sonucunda erken seçimlere gidilse dahi bu durumda hesap sorulacak partinin teşhisi zor olur. Zira sıkıntılı zamanlarda, koalisyon ortakları sorumluluk almak yerine birbirlerini suçlamakta; sorumlu ve yetkilinin kim olduğu tam olarak anlaşılammaktadır. Bu belirsizlik ve istikrarsızlık durumu ise ‘yönetemeyen demokrasi’ sorununa yol açar ve parlamente yönetimin demokratik niteliğini zayıflatır.

3. SONUÇ

Günümüzde İngiliz modelinden esinlenen parlamente rejimler özellikle çok partili ortamlarda aynı sonuçları vermemiştir. Birleşik Krallığın başarılı bir şekilde uyguladığı parlamente sistem modeli olan Westminster sistemini, bire bir uygulamaya çalışan ülkeler, zaman zaman hükümet bunalımlarıyla karşılaşmıştır. Nitekim parlamente yönetimi benimseyen her ülkede sistemin İngiltere’deki gibi başarılı bir şekilde işleyeceği sonucu çıkarılamaz. Bu sistem herhangi bir ülke için faydalı olsa bile aynı faydanın sistemi benimseyen bütün diğer ülkelerde de gerçekleşeceğini söylemek mümkün değildir. Bu nedenle kimi ülkeler, hükümetlere istikrar kazandırmak ve klasik parlamente yönetimin uygulamasından kaynaklanan sorunları çözmek için sistemde ‘tadilat’ yapma yoluna gitmişlerdir. Buna rağmen bazı ülkelerde hükümetlerin, yasama önündeki sorumluluğunun adeta işleme bir vaziyete geldiği görülebilmektedir. Parlamente güvenoyunu kazanma mecburiyeti hükümetler için fazla önem arz etmemekte, hatta tam aksine başbakan bir nevi meclisi tahakküm altına alarak istifa veya erken seçim alternatiflerini dile getirebilmektedir. Dolayısıyla, iktidar partisinin milletvekilleri, gelecek seçimlerde parlamente veya kabineye giremeyecekleri endişesiyle kendi fikirlerini dile getirmekten çok kabinenin lideri hâline gelen başbakan ile iyi geçinmeye çalışmaktadırlar.

Öte yandan, diğer hükümet sistemlerinde olduğu gibi parlamente sistemin de güçlü ve zayıf yönleri vardır. Siyasî kilitlenme yaşanmaması, çözüm üretilebilir bir sistem olması, devlet başkanlarının siyasî havayı yumuşatıcı bir etkiye sahip olması sistemin üstünlükleri olarak kabul edilirken; buna karşılık hükümet istikrarsızlıklarının yaşanması, kurulan hükümetlerin zayıf ve verimsiz olması, hesap verilebilirlik açısından yetersiz kalması da

parlamentar yönetimin kusurları olarak sayılmaktadır.

Ancak parlamentar sistemin kusurları olarak kabul edilen bu eleştirilerin doğrudan doğruya sistemden kaynaklanmadığını da söylemek gerekir. Nitekim sistemin zaafî olan koalisyon hükümetlerinin nedeninin çok partililik, onun da nedeninin ise nispi temsil seçim sistemi olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra bir ülkede demokratik bir hükümet sisteminin başarıyla uygulanması o ülkenin anayasa kuralları, siyasî parti sistemi, seçim sistemi gibi unsurlara bağlı olmakla birlikte ülkenin siyasî, iktisadî, tarihî ve kültürel özellikleri ile de ilgilidir.

Sonuç olarak demokratik hükümet sistemlerinin her birinin doğasında birtakım avantajların yanı sıra riskler ve sakıncalar da bulunmaktadır. Bu rejimler, demokrasinin gelişmesine katkı sağlayabilir; fakat demokrasinin garantisi oldukları anlamına da gelmemelidir. Nitekim hiçbir siyasî sistem kendiliğinden işlemez. Bu sistemlerin uygulandıkları ülke için yararlı olabilmesi, ilgili ülkenin kendi anayasal gelenekleri, tarihî geçmişi, siyasal kültürü ve iktisadî özellikleri gibi çeşitli unsurlara bağlıdır.

KAYNAKÇA

- Akgül, M. Emin (2015), Hükümet Sistemleri Tartışması ve Türkiye Örneği, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Asilbay, İ. Halil (2013), "Parlamentar Sistem ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Cilt Ocak-Şubat, Sayı 104, 247-264.
- Demir, Fevzi (1998), Demokrasilerde Hükümet Sistemleri ve Başkanlık Hükümeti Rejimi, İzmir.
- Efe, Haydar, KEMAHLLI, Funda ve KOTAN, Muhammed Lütfi (2015), "Türkiye'nin Parlamentar Sistem Deneyiminin Önemi, KAÜ İİBF Dergisi, Cilt 6, Sayı 11, 149-176.
- Epstein, Leon D. (1968), "Parliamentary Government", International Encyclopedia of the Social Sciences, Cilt 11, 419-425.
- Gözler, Kemal (2001), Devlet Başkanları: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Gözler, Kemal (2010), Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, Cilt 1, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Kaboğlu, İbrahim Ö. (2009), Anayasa Hukuku Dersleri, 5. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul.
- Kahraman, Mehmet (2012), Türk Anayasa Hukukunda Cumhurbaşkanlığı, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Kalaycıoğlu, Ersin (2005), Başkanlık Rejimi Türkiye'nin Diktatörlük Tehdiidiyle Sınava, Teoman Ergül (Ed.), Başkanlık Sistemi, s. 13-29, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara.
- Kuzu, Burhan (2011), Her Yönü ile Başkanlık Sistemi, Babıalı Kültür Yayıncılığı, İstanbul.
- Lijphart, Arend (2014), Demokrasi Modelleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları, Çev. Güneş Ayas, Utku Umut Bulsun, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Onar, Erdal (2005), Türkiye'de Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli Midir?, Teoman Ergül (Ed.), Başkanlık Sistemi, s. 71-104, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara.
- Teziç, Erdoğan (1998), Anayasa Hukuku, 5. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Tosun, Tanju ve TOSUN, Gülgün Erdoğan (1999), Türkiye'nin Siyasal İstikrar Arayışı: Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri, Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- Tunçkaşık, Halit (2015), Parlamentar Sistem: Teori, Pratik ve Tartışmalar, Havvana Yapıcı Kaya (Ed.), Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Parlamentar Sistem, s. 1-35, TBMM Basımevi, Ankara.
- Turgut, Mehmet (1998), Başkanlık Sistemi, Ordu ve Demokrasi, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Yüksel, Cüneyt (2013), "Türkiye'nin Gelecek Siyasi Sistem Tercihi: Rasyonelleştirilmiş Parlamentarizm, Yarı-Başkanlık ve Başkanlık Sistemleri", Yasama Dergisi, Sayı 25, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık/2013, Parlamento Hukuku Özel Sayısı II, 38-70.